

Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD)

Badania panelowe w gimnazjach w latach 2009-2012
I etap badań terenowych (I kwartał 2010)

Raport techniczny z I etapu badań terenowych w gimnazjach

Badania panelowe w gimnazjach przeprowadzane w Polsce w latach 2009 – 2012 przez zespół EWD mają umożliwić zebranie danych, pozwalających na zidentyfikowanie czynników wpływających na efektywności uczenia w szkołach, sprawdzenie trafności wskaźników EWD opracowywanych przez zespół, oraz monitorowanie opinii dotyczących systemu egzaminów zewnętrznych. Poniższy raport dotyczy organizacji i przebiegu pierwszego etapu badania, które odbyło się w terminie od stycznia do czerwca 2010 roku. Prezentowany raport zawiera podsumowanie realizacji i przebiegu badania, jednak w celu umożliwienia łatwiejszego wykorzystania tych informacji zostaną w nim także podane podstawowe wiadomości o procedurze badawczej, sposobie doboru próby do badań, opisu struktury baz danych oraz sposób tworzenia identyfikatorów uczestników badania, umożliwiające łączenie ze sobą informacji z wielu baz danych. Dokładny opis zastosowanych narzędzi badawczych oraz procedura badawcza zastosowana w badaniu, wraz z dokumentacją dotyczącą losowania próby i autorskimi narzędziami badawczymi stanowią oddzielny materiał, stanowiący załącznik do prezentowanego raportu. Wyniki badania zostaną przedstawione w oddzielnych opracowaniach.

Badanie obejmowało:

- Dyrektorów wylosowanych szkół – za pomocą kwestionariusza stworzonego przez zespół badawczy (ankieta do samodzielnego wypełniania); ma on badać uwarunkowania szkolne oraz opinie o systemie egzaminów zewnętrznych.
- Nauczycieli wylosowanych szkół – za pomocą kwestionariusza stworzonego przez zespół badawczy (ankieta do samodzielnego wypełniania); ma on badać uwarunkowania szkolne oraz opinie o systemie egzaminów zewnętrznych.
- Rodziców uczniów w wylosowanych szkołach – za pomocą kwestionariusza stworzonego przez zespół badawczy (ankieta do samodzielnego wypełniania); ma on badać charakterystyki rodzinno-środowiskowe oraz uwarunkowania szkolne.
- Uczniowie w wylosowanych szkołach - za pomocą kwestionariusza stworzonego przez zespół badawczy oraz Test Matryc Ravena (oba badania przeprowadzane audytoryjnie; test Ravena był przeprowadzany przez psychologa); kwestionariusz stworzony przez zespół ma badać charakterystyki indywidualne oraz rodzinno-środowiskowe, a także uwarunkowania szkolne.

Opis autorskich narzędzi badawczych znajduje się w dalszej części raportu, natomiast same kwestionariusze stanowią jego załącznik.

Wykonawcą badania została wyłoniona w ramach przetargu firma Pracowania Badań Społecznych DGA, w konsorcjum z CBOS. Umowa podpisana z firmą badawczą w grudniu 2009 roku wymagała przeprowadzenia pilotażu oraz badania zasadniczego. Zgodnie z umową, pilotaż miał zostać zrealizowany w

ciągu 30 dni, natomiast badanie zasadnicze w przeciągu 90 dni od 1 stycznia 2010 roku (przez realizację rozumie się przekazanie pełnych materiałów badawczych, wraz z bazami danych). Firma badawcza była odpowiedzialna jedynie za realizację badania - wszelkie materiały badawcze, wraz z procedurami ich przeprowadzania, oraz strukturami baz danych oraz opisami zmiennych i ich wartości dostarczył zespół EWD. Firma badawcza otrzymała także bazę wylosowanych szkół (także listę szkół rezerwowych), z danymi umożliwiającymi kontakt ze szkołą.

Dobór próby badawczej

Poniżej zaprezentowano najważniejsze informacje dotyczące losowania wykonanego na potrzeby badania. By odnaleźć szczegółowe informacje, należy zapoznać się szczegółowym materiałem *Losowanie uczniów szkół gimnazjalnych 2009. Raport realizacyjny*, który stanowi załącznik prezentowanego raportu.

Populacja docelowa w tym badaniu została określona jako: uczniowie klas pierwszych ze szkół gimnazjalnych dla młodzieży, z wyłączeniem szkół specjalnych. Operatem pierwotnym w tym losowaniu była aktualna lista szkół sporządzona przez SIO. Populacja docelowa została ograniczona do uczniów szkół publicznych uczących się w szkołach większych niż jednostki 20-osobowe (na poziomie klasy 1). Przyjęte ograniczenie populacji wykluczyło z operatu około 3% uczniów.

Losowanie miało charakter losowania warstwowego, proporcjonalnego do liczebności szkoły na poziomie klasy I oraz wielopoziomowego. Próba została podzielona na 6 warstw, według kategorii wielkości miejscowości oraz informacji na temat tego, czy szkoła jest jednodziałowa czy wiele oddziałowa (wszystkie wyniki odwołują się do liczebności klas I). Dokonano alokacji zbliżonej do procentowego udziału uczniów w danej warstwie. Szkoły losowane były proporcjonalnie do liczby uczniów uczących się w klasach pierwszych. Użyto tutaj klasycznej metody kumulatywnej. W każdej wylosowanej szkole do udziału w badaniu wylosowane zostaną dwie klasy. Jeżeli w danej szkole są jedynie dwie klasy pierwsze, obie wchodzi do badania. Jeżeli mamy do czynienia ze szkołą jednodziałową, ten jeden oddział bierze udział w badaniu. Jeżeli klas było więcej niż dwie, dokonywano losowania na podstawie liczb losowych przypisanych każdej szkole, gdzie cyfra 1 oznacza klasę „a”, cyfra 2 klasę „b”, 3 klasę „c” i tak dalej. Uwaga liczba losowa może być większa niż liczba oddziałów szkolnych. Dla każdej szkoły wylosowano liczbę, która wyznaczała krok losowania klas do badania w szkole.

Wraz z próbą główną została wylosowana próba rezerwowa. Najpierw zgodnie z wybranym schematem losowania wylosowanych zostało 300 szkół. Następnie spośród tych 300 szkół wylosowano warstwowo 150 w sposób prosty, które trafiły do próby głównej. Pozostałe losowo posegregowane w warstwach trafiły do próby rezerwowej.

W przypadku gdy szkoła odmówiła udziału w badaniu, fakt ten był zgłaszany koordynatorowi badania z ramienia zespołu EWD. On podawał szkołę rezerwową. W zamian za szkołę która odmówiła bądź z powodu niespełnienia warunków realizacji nie mogła zostać w próbie zasadniczej, wybierał on pierwszą w kolejności szkołę z danej warstwy szkół z próby rezerwowej. W przypadku odmowy takiej szkoły, wybrano kolejną szkołę z listy.

Opis procedury badawczej

Przedstawiony poniżej opis procedury badawczej jest jedynie skrótem informacji, znajdujących się w materiale pod tytułem *Procedury realizacji badania podłużnego w gimnazjach*, stanowiącego załącznik do prezentowanego raportu. W celu poznania ze wszystkimi szczegółami procedury badania należy zapoznać się z tym dokumentem.

Szkoły wylosowane do udziału w badaniu (pilotażowym i zasadniczym) były informowane o tym fakcie listownie, w poczcie wysłanej z Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Listy do wszystkich szkół wylosowanych do udziału w badaniach, znajdujących się w próbie zasadniczej, zostały wysłane w przeciągu pierwszych dwóch tygodni stycznia. W kopercie znajdowała się także krótka informacja o przebiegu badania, kontakt do osoby w zespole EWD odpowiedzialnej za koordynację badań gimnazjum, list od minister edukacji narodowej Katarzyny Hall wspierający badanie, oraz formularz zgody na wzięcie udziału w badaniach. Następnym etapem rekrutacji był kontakt ze szkołą firmy badawczej. Podczas rozmowy z firmą badawczą dyrektor deklarował zgodę bądź odmowę na udział w badaniu. W przypadku odmowy, firma badawcza przekazywała informację o tym fakcie koordynatorowi z ramienia zespołu badawczego, który znowu kontaktował się z dyrektorem szkoły i próbował skłonić go do zmiany decyzji. W przypadku ciągłej odmowy dyrektora, na miejsce takiej szkoły była wybierana pierwsza wolna szkoła z próby rezerwowej, która znajdowała się w tej samej stracie co szkoła z próby głównej (zgodnie z procedurą opisaną powyżej).

Jeśli dyrektor zgodził się na udział w badaniu, następowała jego dalsza część. Z użyciem przypisanych szkole liczb losowych wybierano jedną lub dwie klasy do badania (w pilotażu klasy były wybierane przez zespół badawczy). Zespół EWD przygotował odpowiednie liczby losowe, które za zgodą zespołu zostały użyte przy tworzeniu skryptu komputerowego, który umożliwił losowanie klas podczas rozmowy telefonicznej z szkołą. Do poprawnego przeprowadzenia tego losowania wymagana była informacja o liczbie klas w szkole. Ankieter firmy badawczej umawiał się z dyrektorem szkoły na termin przeprowadzenia badań uczniów w szkole, następował wybór szkolnego koordynatora badań, który miał pomagać ankieterowi przeprowadzić badanie. Do szkoły wysyłano ankiety dla rodziców, wraz ze zgodą na udział w badaniu uczniów i przetwarzanie ich danych osobowych do celów tego badania. Szkolny koordynator badania miał przekazać je do rodziców odpowiednich klas, oraz zachęcić ich do udziału w badaniu. Na podstawie informacji od Szkolnego Koordynatora Badań ankieter sporządzał listę uczniów w badanych klasach oraz nadawał im niepowtarzalny numer identyfikacyjny. W przypadku niewypełnienia kwestionariusza zgody przez rodziców/opiekunów uczeń zostawał wykluczony z badania, co zostawało odnotowane na liście. Jeśli z badań zostało wykluczonych łącznie (poprzez niepełnosprawność, brak zgody rodziców/opiekunów lub niewypełnienie kwestionariusza przez rodziców/opiekunów) ponad 30% uczniów danej klasy cała szkoła ulegała wykluczeniu. W takim przypadku na jej miejsce została wybierana szkoła z próby rezerwowej (pierwsza wolna szkoła z próby rezerwowej, która znajdowała się w tej samej stracie co szkoła z próby głównej). Jeśli szkolny koordynator badania stwierdzał, że próg 30% nie został przekroczony, firma badawcza ustalała z dyrektorem szkoły termin badania uczniów. Badanie odbywało się w szkole, było ono audytoryjne. Wymagana stopa realizacji każdego z elementów badania uczniowskiego, czyli kwestionariusza przygotowanego przez zespół oraz Testu Matryc Ravena (wśród uczniów niewykluczonych z badania), wynosiła nie mniej niż 90% w całej próbie i nie mniej niż 80% w każdej klasie. Stopa realizacji badania wśród rodziców miała wynosić 100% respondentów, którzy wyrazili zgodę na udział w badaniu.

Ankiety dla dyrektora i nauczyciela były przekazywane przez firmę badawczą w różnych momentach kontaktu ze szkołą przez firmę badawczą. Każdemu z nauczycieli z listy ankiet nadawał niepowtarzalny numer identyfikacyjny, który umożliwia połączenie danych z ankiety ucznia z danymi z ankiety nauczyciela. Ankieter przekazywał wszystkim nauczycielom ze sporządzonej listy odpowiednie kwestionariusze (oznaczone numerem identyfikacyjnym), następnie odbierał je i weryfikował pod kątem kompletności. W przypadku nauczyciela badaniem objęci byli nauczyciele tylko niektórych przedmiotów (język polski, języki obce, matematyka, fizyka, chemia, biologia, geografia, historia, wiedza o społeczeństwie). Dla badania nauczycieli wymagana stopa realizacji wynosiła nie mniej niż 85% w całej próbie i nie mniej niż 80% w każdej szkole. W przypadku dyrektora wymagana stopa realizacji wynosiła 100% w całej próbie.

Dokumentem, który obrazował przebieg badania w szkole, był protokół realizacji badania w szkole. Zawiera informacje o dacie badania, nazwę i kod przebadanej szkoły, dane szkolnego koordynatora badań, liczbę nauczycieli, uczniów, oraz rodziców przebadanych w szkole z użyciem opisanych powyżej narzędzi badawczych wraz z podpisem ankietera odpowiedzialnego za badanie. Dokumenty, zawierające dane osobowe, takie jak zgody rodziców na udział uczniów w badaniu, listy uczniów i nauczycieli, zostały oddzielone od kwestionariuszy. Kwestionariusze zostały oznaczone odpowiednimi kodem identyfikacyjnym, umożliwiającym zachowanie pełnej anonimowości danych osobowych osób objętych badaniem.

Sposób tworzenia kodów identyfikacyjnych

Do oznaczenia szkół wylosowanych w każdej z prób (zasadniczej i rezerwowej) zostały wykorzystane kody przypisane do tej szkoły w Systemie Informacji Oświatowej (SIO). Ankieta dyrektora danej szkoły była oznaczana tym właśnie kodem. Pozostałe kody, używane do oznaczenia klas, nauczycieli, uczniów i rodziców były tworzone w sposób przygotowany przez zespół badawczy. W upubliczniczonych bazach danych nadano nowy kod szkoły, który uniemożliwia identyfikację szkoły.

- Kod klasy – zwykle posługiwano się kodem który miała nadana klasa w szkole. W przypadku wylosowania do badania klasy, której oznaczenie było dłuższe niż jedna litera (np. ART, SP itp.) ankieter nadawał jej kolejną literę alfabetu, którą nie były oznaczone pozostałe klasy.
- Kod nauczyciela – kod nauczyciela stanowi połączenie liczby kontrolnej (od 01 do 60) oraz dwóch symboli, których wartości różniły się w zależności od tego, czy uczył ona w klasach wylosowanych do badania. W przypadku gdy nauczyciel objęty badaniem uczył w obu badanych klasach, pozostałymi dwoma znakami jego kodu są oznaczenia jego klas (w kolejności rosnącej). Jeśli uczył w pierwszej z badanych klas, trzecim znakiem jego kodu jest symbol tej klasy, drugim zero. Analogicznie, gdy uczył tylko w drugiej z badanych klas, trzecim znakiem jego kodu jest 0, natomiast czwartym oznaczenie tej klasy. Jeśli nie uczył w żadnej z badanych klas, jako trzeci i czwarty znak w kodzie identyfikacyjnym posiada 0.
- Kod ucznia – kod ucznia stanowi połączenie symbolu klasy, do której uczęszczał uczeń biorący udział w badaniu, oraz liczby kontrolnej. Składała się ona z czterech cyfr, w której ostatnia cyfra była większa o trzy od poprzedniej.
- Kod rodzica – kod rodzica jest tożsamy z kodem ucznia.

Każda ankieta, wypełniana przez uczestników badania, była oznaczona kodem identyfikacyjnym szkoły, w której odbywało się badanie i indywidualnym kodem uczestnika badania. Dzięki połączeniu tych dwóch kodów otrzymano unikalny kod identyfikujący uczestników badania, i pozwalających na łączenie danych zebranych podczas badania w jeden zbiór.

Najważniejszym kodem jest oczywiście kod szkoły. Sam w sobie jest unikalny, pozwala na identyfikowanie rekordów w bazie jako zebranych podczas badania w jednej szkole. Ankiety uczniów i ich rodziców, oznaczone w takim samym sposobie, nie następują problemów przy łączeniu. W kodzie nauczyciela jest zawarta informacja, czy uczył on badane klasy, natomiast w kodzie ucznia oznaczono, do której klasy on uczęszczał – to pozwala na przyłączenie wyników ankiet odpowiednich nauczycieli do odpowiednich szkół. Wynik ankiety dyrektorskiej jest oznaczony natomiast kodem szkoły, co umożliwia przyłączenie jej do wszystkich pozostałych baz danych.

Przebieg badania pilotażowego

Badanie pilotażowe miało objąć 12 gimnazjów, dobranych losowo z całej Polski. Głównym celem pilotażu było sprawdzenie trafności i rzetelności pytań zastosowanych w kwestionariuszach przygotowanych przez zespół badawczy oraz samej procedury przeprowadzania badania. W szkołach badanych podczas pilotażu wybrano klasy (jedną lub dwie), w których przeprowadzono badanie.

Badania pilotażowe rozpoczęły się od rekrutacji, która nastąpiła 8 i 11 stycznia 2010. Dyrektorzy wszystkich wytypowanych szkół zgodzili się na udział w badaniu. 27 stycznia badania pilotażowe zostały zakończone. We wszystkich szkołach udało się osiągnąć wymagane progi realizacji. 1 lutego zespół badawczy otrzymał bazy danych z wynikami pilotażu, natomiast 2 lutego przesyłkę zawierającą dokumentację badania pilotażowego oraz kwestionariusze w nim użyte.

Po analizie wyników i przebiegu pilotażu zespół badawczy postanowił dokonać kilku zmian w kwestionariuszach. Procedura badania sprawdziła się podczas pilotażu, jednak niektóre pytania okazały się być nietrafne. Generalnie, kwestionariusze zostały zmienione przez kategoryzację większości pytań otwartych (głównie w ankietach nauczyciela i dyrektora), skrócenie baterii pytań dotyczących postaw wobec egzaminów (ankiety nauczyciela i dyrektora), wykluczenie nietrafnych pytań oraz opracowanie bardziej czytelnych filtrów. Dzięki temu kwestionariusze stały się nieco krótsze i bardziej czytelne.

Przebieg badania zasadniczego

Rekrutacja do badania zasadniczego została rozpoczęta przez firmę badawczą od razu po zakończeniu pracy nad pilotażem. Badanie miało objąć 150 gimnazjów wylosowanych w całej Polsce. Firma badawcza, inaczej niż w badaniu pilotażowym, musiała sama wytypować szkoły do badania za pomocą opisanej powyżej procedury losowania metodą Kisha. Dyrektorzy większości szkół zgadzały się na przeprowadzenie badania. W niewielkiej ilości przypadków odmawiali oni udziału w badaniu, co skutkowało wyborem na ich miejsce odpowiedniej szkoły z próby rezerwowej.

Badanie zasadnicze, rozpoczęte początkiem lutego 2010 roku zostało zakończone końcem maja 2010 roku.

Największe problemy z realizacją badania powodowało zebranie odpowiedniej liczby zgód rodziców. Były to najczęstszy powód wykluczenia szkoły z badania, zwłaszcza w warstwach w których znajdowały się najliczniejsze szkoły, co zwykle było tożsame z lokalizacją szkoły w średnim lub dużym mieście. Zdarzały się przypadki wielokrotnego wyboru szkoły rezerwowej właśnie z powodu braku odpowiedniej ilości zgód rodziców, co było czynnikiem znacznie opóźniającym realizację badania.

Inne czynniki, opóźniające realizację badania wynikały wprost z funkcjonowania gimnazjów. W początkowym etapie opóźnienia w rekrutacji i przeprowadzeniu badaniach w szkołach powodowane były przerwą świąteczną. Natomiast w końcowym etapie badania szkoły niechętnie zgadzały się na przeprowadzanie badania z powodu egzaminów gimnazjalnych (odbywały się one końcem kwietnia). Terminy badań w szkołach z powodu sesji egzaminacyjnej zostawały przesunięte na terminy majowe.

Ostatnim czynnikiem wpływającym na opóźnienie badania była katastrofa samolotu w Smoleńsku 10 kwietnia 2010 roku. W czasie następującego po niej tygodnia, objętego żałobą narodową, nie przeprowadzano badań ani nie rekrutowano szkół.

Niestety, nie znamy dokładnych przyczyn dla których rodzice odmawiali udziału swoich dzieci w badaniach, dlatego trudno rozważać możliwości zmniejszenia procentu odmów w przyszłych badaniach. Wiemy jednak, że zdecydowanie częściej sytuacja tego typu miała miejsce w dużych szkołach znajdujących się w średnich i dużych miastach. Podczas realizacji następnych badań należy zatem tego rodzaju szkoły objąć szczególną uwagą.

Ogólnie ze 150 szkół 34 było szkołami z próby rezerwowej (stanowi to około 22,6% badanych szkół). Należy jednak zauważyć, że badania w niektórych przypadkach udawało się realizować w trzeciej lub czwartej szkole rezerwowej. Poniżej została przedstawiona tabela, w której zawarte są informacje dotyczące wykorzystania szkół rezerwowych w poszczególnej warstwie.

Tabela 1 Wykorzystanie próby rezerwowej

Warstwa	Ilość wykorzystanych szkół rezerwowych	Suma szkół w warstwie
1	7	48
2	10	31
3	15	30
4	23	34
5	2	5
6	2	2
Ogółem	59	150

Liczba wykorzystanych szkół rezerwowych jest dwukrotnie wyższa niż liczba szkół tego typu, które ostatecznie poddano badaniu. Jest to wynik procedury postępowania przy wykluczaniu szkoły z badań. Tabela pierwsza obrazuje również, że największe problemy z realizacją badania były w przypadku szkół z 3 i 4 warstwy – przypomnijmy, że są to duże szkoły w dużych i średnich miastach. Dokładne informacje dotyczące

warstw losowania można znaleźć w materiale *Losowanie uczniów szkół gimnazjalnych 2009. Raport realizacyjny*, który stanowi załącznik prezentowanego raportu.

Poniżej, w tabeli 2 znajduje się podsumowanie realizacji badania. Jak widać, w zakresie każdego z kwestionariuszy udało się zrealizować badanie zgodnie z wymogami zapisanymi w umowie.

Tabela 2. Realizacja badania zasadniczego

Narzędzie badawcze	Liczba przebadanych osób	Procent realizacji
Kwestionariusz dyrektora szkoły	150	100%
Kwestionariusz nauczyciela	2839	94%
Kwestionariusz rodzica	6046	100%
Kwestionariusz ucznia	5585	93%
Test Matryc Ravena	5567	92%

Organizacja i przebieg kontroli realizacji badania zasadniczego

Realizacja badania zasadniczego była objęta kontrolą, przeprowadzoną przez osoby niezależne od firmy badawczej. Kontrola miała objąć realizację badania w losowo wybranych szkołach. Z powodu wykluczeń szkół z badań, kontrolę udało się zrealizować w 10 gimnazjach. W załączniku do prezentowanego raportu znajduje się *Instrukcja przeprowadzania kontroli w szkołach w ramach Badań uwarunkowań osiągnięć szkolnych uczniów*. Poniżej zostanie przedstawiony ogólny opis procedury kontroli badania.

Zadaniem kontrolera było sprawdzenie, czy badanie przeprowadzane jest według instrukcji przygotowanej przez firmę badawczą. Kontroler otrzymywał dane teleadresowe szkoły. Firma badawcza była zobowiązana do przekazywania harmonogramu realizacji badania w szkołach. W momencie, gdy termin badania w kontrolowanej szkole został wyznaczony, kontroler dzwonił do szkoły, informując o celu swojego przybycia. Sama kontrola odbywała się w momencie badania ankietowego uczniów. Kontroler był obecny podczas tego badania i obserwował jego przebieg. Miał on także wgląd w listy uczniów oraz nauczycieli, stworzone na potrzeby badania, w celu sprawdzenia czy zostały w prawidłowy sposób przygotowane. Powtarzał on także losowanie klas, by sprawdzić czy zostały one wybrane w prawidłowy sposób. Odbywał także krótkie rozmowy z dyrektorem szkoły i nauczycielami, dotyczące sposobu pracy ankietera i firmy badawczej. Udokumentowaniem pracy ankietera był kwestionariusz kontroli, w którym odnotowywano wszelkie nieprawidłowości i odstępstwa od procedur badawczych.

Opis struktury baz danych

Informacje zebrane podczas badań zostały wprowadzone do baz danych. Każda z baz danych odpowiada jednemu z elementów badania. Poniżej przedstawiony zostanie sposób kodowania pytań z kwestionariuszy oraz struktura baz danych, zawierająca informacje zebrane za ich pomocą. Opisane zostaną także nieco bliżej same kwestionariusze, co ma na celu ułatwienie w sprawnym posługiwaniu się bazami danych. Dane zebrane z użyciem każdego z kwestionariuszy stworzyły osobne bazy danych. Dzięki zastosowaniu opisanego

w raporcie systemu kodowanie respondentów, jest możliwe połączenie danych z poszczególnych baz danych. Należy zauważyć, że dokładne informacje dotyczące kwestionariuszy, struktur baz danych oraz kodowania pytań można znaleźć w materiałach, stanowiących załącznik prezentowanego raportu.

Ogólne zasady kodowania danych prezentują się następująco. Kwestionariusze składają się z pytań otwartych i zamkniętych. Kodowanie pytań otwartych polegało na wprowadzeniu do bazy danych dokładnego brzmienia wypowiedzi respondenta. W sytuacji, gdy wypowiedź ta przekraczała długość znaków na którą zezwala program SPSS 12, jej dalsza część zostawała zapisana w arkuszu kalkulacyjnym wraz z odpowiednim kodem identyfikacyjnym, pozwalającym na dołączenie jej do reszty odpowiedzi respondenta. W przypadku pytań otwartych, w których respondent wpisywał liczbę, odpowiedzi wpisywane były jako zmienne numeryczne zawierające odpowiednią liczbę (np. wiek, liczba dzieci).

Pytania z jedną możliwą odpowiedzią kodowane są jako jedna zmienna numeryczna. Natomiast w przypadku pytań z wieloma możliwymi odpowiedziami, kodowanie polegało na przekształceniu odpowiedzi w cykl wielu zmiennych numerycznych, których liczba odpowiada liczbie możliwych odpowiedzi. Gdy respondent zaznaczał daną odpowiedź, zmienne tego typu posiadały 1, gdy nie zaznaczył danej odpowiedzi, zmienne wynosiły 0.

Pytania wieloelementowe (wieloitemowe) kodowane były w wielu zmiennych numerycznych. Ich liczba odpowiada liczbie elementów (itemów). Etykiety wartości poszczególnych zmiennych odpowiadają odpowiedziom

W przypadku, gdy respondent w pytaniu mógł wpisać coś w pozycję „inne”, wpisaną odpowiedź umieszczano w zmiennej tekstowej znajdującej się na końcu bloku zmiennych dla danego pytania.

Nazwy zmiennych zostały stworzone według następującej zasady. Nazwa zmiennej zawierała w sobie symbol bloku, w którym znajdowało się pytanie w kwestionariuszu oraz odpowiedni numer pytania. W przypadku pytań, które składały się z mniejszych elementów, nazwy odpowiednich zmiennych posiadały kolejny numer porządkowy, dopisany po podkreślinku („_”). W przypadku odpowiedzi „inne”, odpowiednia zmienna została dodana na końcu bloku pytań, zawierając symbol bloku, numer pytania oraz dopisek „inne” po podkreślniku. Nazwy zmiennych w bazach danych w pełni odpowiadają nazwom zmiennych, wykorzystanym w kwestionariuszu. Etykiety zmiennych są także tożsame z treścią pytań zawartych w kwestionariuszu. Zmienne stworzone na podstawie danych od respondentów, np. ISCO, są dodane na samym końcu bazy danych. Ten sposób kodowania pytań pozwala na szybkie korzystanie z baz danych, przy użyciu kwestionariusza.

Opis kwestionariuszy użytych w badaniu

Kwestionariusz przeznaczony dla dyrektora gimnazjum – koncepcja kwestionariusza

Kwestionariusz skierowany dla dyrektorów gimnazjów biorących udział w badaniu ma zasadniczo na celu sprawdzić, co sądzą oni na temat systemu egzaminów zewnętrznych, w jaki sposób wykorzystują wyniki

egzaminów w pracy swoich szkół, oraz stopień wpływu egzaminów na pracę szkoły. Zasadniczo są to elementy które należą do monitoringu postrzegania systemu egzaminów zewnętrznych w polskiej oświacie, jednak część pytań dotyczy także kwestii wykorzystywania wyników egzaminów w szkołach i jako taka może być bezpośrednio użyteczna w badaniach nad EWD.

Blok A Ogólne opinie o egzaminach zewnętrznych

Blok A, zawiera pytania o ogólne opinie o egzaminach zewnętrznych. Pytania w tym bloku mają za zadanie zidentyfikować stosunek badanych do różnych typów egzaminów zewnętrznych.

Oprócz ogólnych pytań dotyczących egzaminów, pytamy dyrektorów szkół bardziej szczegółowo o egzamin, którym kończy się zarządzana przez nich szkoła. Są oni proszeni o ocenę egzaminu ze względu na kilka kryteriów, które wydają się mieć kluczowe znaczenie: organizację egzaminu i jakość zadań.

Ostatni zestaw pytań w tym bloku dotyczy postaw, jakie mają badani w stosunku do różnych aspektów egzaminów. Pytania te zostały przygotowane zgodnie ze schematem likertowskim – badani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do różnych opinii, opisujących zróżnicowane sądy dotyczące egzaminów, zarówno negatywnych jak i pozytywnych.

Pytania w tym bloku pozwolą na określenie ogólnej postawy badanych w stosunku do egzaminów zewnętrznych.

Blok B Rekrutacja uczniów do szkoły i wykorzystanie w gimnazjum wyników sprawdzianu po szkole podstawowej

Blok B zawiera pytania dotyczące wykorzystania wyników sprawdzianu przez dyrektorów gimnazjum w dwóch aspektach: rekrutacji oraz wspomagania nauczania nowo przyjętych uczniów w nauce. Pytania w tym bloku pozwolą określić stopień, w jakim wyniki egzaminów z którymi uczniowie przychodzą do szkoły są wykorzystywane w gimnazjum, oraz sposób tego wykorzystania.

W tym bloku pytania dotyczące rekrutacji dominują. Na samym początku dyrektorzy są proszeni o wskazanie, w jakim stopniu uważają sprawdzian po szóstej klasie szkoły podstawowej za trafny. Zbierane są także informacje o ilości przyjętych do pierwszej klasy w roku badania uczniach, w tym uczniach z poza rejonu. Dyrektorzy są proszeni o wskazanie, jakie kryteria były dla nich ważne w momencie rekrutacji nowych uczniów w roku badania.

Oprócz pytań o rekrutacji w bloku B znajdują się także pytania dotyczące sposobów segregacji uczniów na oddziały klasowe (pytanie otwarte), oraz pytanie o sposoby wykorzystania wyników sprawdzianu nowo przybyłych uczniów w pracy z tymi uczniami (pytanie otwarte).

Blok C Próbnny egzamin gimnazjalny

W tej części kwestionariusza dyrektorzy proszeni są o odpowiedzi na pytania dotyczące organizowanych w szkole próbnych egzaminów gimnazjalnych. Przez próbny egzamin w kwestionariuszu rozumiany jest test spełniający następujące warunki: uczniowie rozwiązują zadania na arkuszach podobnych do egzaminacyjnych, test trwa co najmniej 90 minut. Pytania w tym bloku pozwolą określić liczbę i rodzaj przeprowadzanych w szkołach egzaminów próbnych.

Blok D Wykorzystanie wyników egzaminu gimnazjalnego w pracy dydaktycznej szkoły

Blok D dotyczy wykorzystania wyników egzaminu kończącego badany typ szkoły w codziennej, dydaktycznej pracy szkoły. Dyrektorzy są proszeni o określenie, czy dane działanie jest obecne w ich szkole. W sytuacji gdy w ich szkole przeprowadzane są takie analizy, zwracamy się do badanych by wskazali kto jest w szkole odpowiedzialny za przeprowadzanie i prezentowanie tego typu analiz na forum rady pedagogicznej. Pytani są także o źródło materiałów, które wykorzystywane są w analizie wyników egzaminu gimnazjalnego w szkole.

Blok E Wykorzystywanie wyników egzaminu gimnazjalnego do zewnętrznej oceny pracy szkoły

W bloku E dyrektorzy mają się odnieść do kwestii związanych z wykorzystywaniem egzaminów zewnętrznych w ewaluacji ich szkoły wykonywanej przez podmioty zewnętrzny. Dyrektorzy mają wskazać, czy egzamin gimnazjalny pozwala ocenić pracę szkół, oraz w krótkiej wypowiedzi pisemnej uzasadnić swoją odpowiedź. W tym bloku dyrektorzy proszeni są także o określenie, w jakim stopniu wyniki ich szkoły na egzaminie zewnętrznym liczą się podczas oceny pracy ich szkoły przez organy nadzorujące i prowadzące, oraz na co ich zdaniem mogą wpłynąć.

Ostatnie pytania w tym bloku dotyczą Edukacyjnej wartości dodanej (EWD). Dyrektorzy mają określić stopień swojej znajomości tego pojęcia, źródła z których czerpią informacje na jego temat, ocenić jego użyteczność. Pytani są także o konkretne wykorzystanie EWD (czy zdarzyło im się korzystać z Kalkulatora EWD).

Blok F Metryczka

Ostatni blok zawiera standardowe pytania metryczkowe. Dyrektorzy pytani są płeć, wiek, staż pracy w oświacie (oba pytania z odpowiedziami w postaci kategorii) oraz na stanowisku dyrektora gimnazjum (ogółem i badanego gimnazjum). Pytamy także o nauczany przedmiot, oraz o to czy posiada on lub nie status egzaminatora. Odpowiedzi zabrane dzięki tym pytaniom mogą pomóc nam stwierdzić, czy dany zestaw cech dyrektora gimnazjum jest w jakiś sposób związany z efektywnością nauczania mierzoną EWD lub stosunkiem do oraz postrzeganiem systemu egzaminów zewnętrznych w Polsce.

Kwestionariusz przeznaczony dla nauczyciela gimnazjum – koncepcja kwestionariusza

Kwestionariusz skierowany dla nauczycieli gimnazjów biorących udział w badaniu ma zasadniczo na celu sprawdzić, co sądzą oni na temat systemu egzaminów zewnętrznych, stopień wpływu egzaminów na pracę szkoły w której pracują, oraz w jaki sposób wykorzystują wyniki egzaminów w swojej codziennej pracy dydaktycznej. Dominują zasadniczo dwa elementy: monitoring postrzegania systemu egzaminów zewnętrznych w polskiej oświacie oraz wykorzystywania wyników egzaminów w pracy z uczniami. Obie te kwestie są istotne dla zrozumienia zróżnicowania wyników egzaminów oraz efektywności nauczania w szkołach i pomiędzy nimi.

Blok A Ogólne opinie o egzaminach zewnętrznych

Blok A, zgodnie z nazwą, zawiera pytania o ogólne opinie o egzaminach zewnętrznych. Zadawane w nim pytania mają za zadanie zidentyfikować stosunek badanych do różnych typów egzaminów zewnętrznych, zdawanych przez uczniów w polskich szkołach. Oprócz ogólnych pytań dotyczących egzaminów, nauczyciele są proszeni o ocenę egzaminu ze względu na kilka kryteriów, które mają mieć kluczowe znaczenie: organizację egzaminu i jakość zadań.

Ostatni zestaw pytań w tym bloku dotyczy postaw, jakie mają badani w stosunku do różnych aspektów egzaminów. Pytania te zostały przygotowane zgodnie ze schematem likertowskim – badani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do różnych opinii, opisujących zróżnicowane sądy dotyczące egzaminów, zarówno negatywnych jak i pozytywnych.

Pytania w tym bloku pozwolą na określenie ogólnej postawy badanych w stosunku do egzaminów zewnętrznych. Zostaną one w późniejszym etapie zestawione z pozostałymi zmiennymi w uzyskanych w badaniu, głównie sposobem wykorzystania wyników egzaminów, z którymi w jakiś sposób szkoła ma do czynienia, oraz z wynikami egzaminacyjnymi szkoły i jej efektywnością mierzoną EWD.

Blok B Wykorzystanie wyników sprawdzianu po szkole podstawowej

Blok B zawiera pytania dotyczące wykorzystania wyników sprawdzianu. Nauczyciele są proszeni o określenie, czy ich zdaniem wyniki sprawdzianu dają miarodajną informację o uczniach, oraz czy ich analiza wpływa na metody dydaktyczne używane podczas lekcji z uczniami.

Blok C Wykorzystanie wyników egzaminu gimnazjalnego

Blok C dotyczy wykorzystania wyników egzaminu kończącego badany typ szkoły w codziennej, dydaktycznej pracy szkoły. Nauczyciele są proszeni o określenie, czy ich zdaniem wyniki egzaminu gimnazjalnego dają miarodajną informację o uczniach, oraz czy ich analiza wpływa na metody dydaktyczne używane podczas lekcji z uczniami.

Blok D Wykorzystywanie wyników egzaminu gimnazjalnego do oceny pracy szkoły

W bloku D badani mają się odnieść do kwestii związanych z wykorzystywaniem egzaminów zewnętrznych w ewaluacji ich szkoły wykonywanej przez podmioty zewnętrzny. Badani mają ocenić, czy egzamin gimnazjalny pozwala ocenić pracę szkół, oraz w krótkiej wypowiedzi pisemnej uzasadnić swoją odpowiedź. W tym bloku proszeni są także o określenie, w jakim stopniu wyniki ich szkoły na egzaminie zewnętrznym liczą się podczas oceny pracy ich szkoły przez organy nadzorujące i prowadzące, oraz na co ich zdaniem mogą wpłynąć.

Ostatnie pytania w tym bloku dotyczą Edukacyjnej wartości dodanej (EWD). Nauczyciele mają określić stopień swojej znajomości tego pojęcia, źródła z których czerpią informacje na jego temat, ocenić jego użyteczność. Pytani są także o konkretne wykorzystanie EWD (czy zdarzyło im się korzystać z Kalkulatora EWD).

Blok F Metryczka

Ostatni blok zawiera standardowe pytania metryczkowe. Nauczyciele są pytani o płeć, wiek, staż pracy w oświacie (oba pytania z odpowiedziami w postaci kategorii). Pytamy także o nauczany przedmiot, oraz o to czy posiada on lub nie status egzaminatora. Odpowiedzi zabrane dzięki tym pytaniu mogą pomóc nam stwierdzić, czy dany zestaw cech nauczyciela jest w jakiś sposób związany z efektywnością nauczania mierzoną EWD lub stosunkiem do oraz postrzeganiem systemu egzaminów zewnętrznych w Polsce.

Kwestionariusz przeznaczony dla rodzica ucznia gimnazjum

Kwestionariusz, który został stworzony na potrzeby badania uczniów gimnazjów, zasadniczo ma na celu zebranie informacji dotyczących środowiska społecznego i rodzinnego uczniów, wcześniejszej ścieżki edukacyjnej uczniów oraz ich osiągnięć szkolnych, motywów wyboru szkoły gimnazjalnej, oraz opinii o systemie egzaminacyjnym.

Blok A Sytuacja rodzinna ucznia

W pierwszym bloku kwestionariusza znajdują się pytania dotyczące sytuacji rodzinnej ucznia. Znajdują się tam pytania metryczkowe dotyczące dziecka, które pozwalają na określenie wieku dziecka, posiadania rodzeństwa, miejsca zamieszkania – są to pytania pozwalające na opis strukturalny rodziny dziecka. W tym bloku znajdują się także pytania pozwalające na stworzenie indeksu posiadanych dóbr materialnych (pytanie A8) oraz postrzeganego kapitału kulturowego (pytanie A9).

Blok B Sytuacja zawodowa rodziców (opiekunów) dziecka

Opisywany blok pytań dotyczy kwestii pomiaru pozycji społecznej rodziców badanych uczniów. Zakładamy, że w tej sytuacji pozycja społeczna ucznia jest tożsama z pozycją społeczną jego rodziców. Schemat zadanych pytań jest w większości bardzo zbliżony do sposobu badania pozycji społecznej stosowanej w badaniach PISA, i jest zgodny ze standardami pomiaru tego rodzaju zmiennych. Dla każdego z rodziców zbierane są informacje, które pozwolą na obliczenie wskaźników ISEI (International Socioeconomic Index), Międzynarodową Standardową Skalę Prestiżu Zawodów (skrót angielski brzmi SIOPS), a także klasyfikację EGP. Podstawą dla stworzenia tego rodzaju wskaźników będzie dokładnie zbadana sytuacja zawodowa respondenta, gdzie kluczowym jest pytanie o zawód wykonywany przez osoby badane. Zostanie on następnie zakodowany zgodnie ze standardem International Standard Classification of Occupations (ISCO). Następnie, przy wykorzystaniu dodatkowych pytań dotyczących stosunku własności do miejsca pracy oraz zależności władzy tam panujących, pozwala to na wyliczenie wyżej wymienionych wskaźników.

Oprócz rodziców respondenta, zostaną zebrane także podobne dane dotyczące dziadka ucznia biorącego udział w badaniu ze strony ojca, pozwalające na zmierzenie pozycji społecznej rodziny także dwa pokolenia wstecz (w stosunku do badanego ucznia).

Blok C Droga edukacyjna: przedszkole – szkoła podstawowa – gimnazjum

Blok dotyczy wcześniejszej edukacji uczniów. W jego ramach zostaną zebrane dane dotyczące momentu rozpoczęcia nauki w systemie edukacyjnym (kwestie uczęszczania do przedszkola), przebiegu wcześniejszej edukacji w zerówce i w szkole podstawowej. W tym bloku znajdą się także pytania o motywy wyborów szkoły dla dzieci, zarówno szkoły podstawowej jak i gimnazjum.

Oprócz pytań dotyczących przebiegu kariery edukacyjnej uczniów, w bloku znajdują się pytania dotyczące opinii rodziców o systemie egzaminów zewnętrznych.

D Informacje o osobie wypełniającej ankietę

Pytania w tym bloku pozwolą na zidentyfikowanie, który z rodziców bądź opiekunów dziecka wypełniał kwestionariusz. Zebrane zostaną w nim podstawowe pytania metryczkowe dotyczące tej osoby.

Kwestionariusz przeznaczony dla ucznia gimnazjum

Kwestionariusz przeznaczony dla ucznia gimnazjum zawiera w sobie pytania dotyczące wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych ucznia i jego aspiracji edukacyjnych, powodów wyboru gimnazjum, efektu rówieśnika, i obserwowanego przez niego wpływu egzaminów zewnętrznych na naukę w szkole podstawowej, którą uczeń kończył. Oprócz tego w kwestionariuszu znajdują się pytania dotyczące

bezpośrednio przebiegu sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej. Zebrane zostaną także podstawowe informacje metryczkowe dotyczące ucznia.

Blok A Moja szkoła podstawowa

W pierwszym bloku kwestionariusza przeznaczonego dla ucznia gimnazjum znajdują się pytania dotyczące jego doświadczeń szkolnych ze szkoły podstawowej. Uczeń jest proszony o podanie swoich ocen na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej. Duży nacisk został położony na kwestie związane z uczestnictwem uczniów w dodatkowych zajęciach, korepetycjach i próbnych sprawdzianach. Istotnym elementem tego bloku są pytania dotyczące sprawdzianu i jego przebiegu.

Blok B Moje gimnazjum

W tym miejscu znajdują się pytania dotyczące gimnazjum. Znajdują się tutaj pytania dotyczące wyboru szkoły przez ucznia, ocenę szkoły do której obecnie uczęszcza, oraz kwestie związane z aspiracjami edukacyjnymi.

Blok C Podstawowe informacji o mnie i mojej rodzinie

Blok zawiera pytania o podstawowe pytania metryczkowe dotyczące ucznia. Znajdują się w nim także pytania dotyczące kwestii pomiaru pozycji społecznej rodziców badanych uczniów. Zakładamy, że w tej sytuacji pozycja społeczna ucznia jest tożsama z pozycją społeczną jego rodziców. Schemat zadanych pytań jest w większości bardzo zbliżony do sposobu badania pozycji społecznej stosowanej w badaniach PISA, i jest zgodny ze standardami pomiaru tego rodzaju zmiennych. Dla każdego z rodziców zbierane są informacje, które pozwolą na obliczenie wskaźników ISEI (International Socioeconomic Index), Międzynarodową Standardową Skalę Prestiżu Zawodów (skrót angielski brzmi SIOPS), a także klasyfikację EGP. Podstawą dla stworzenia tego rodzaju wskaźników będzie dokładnie zbadana sytuacja zawodowa respondenta, gdzie kluczowym jest pytanie o zawód wykonywany przez osoby badane. Zostanie on następnie zakodowany zgodnie ze standardem International Standard Classification of Occupations (ISCO). Następnie, przy wykorzystaniu dodatkowych pytań dotyczących stosunku własności do miejsca pracy oraz zależności władzy tam panujących, pozwala to na wyliczenie wyżej wymienionych wskaźników. Pytania te są analogiczne do tych dotyczących pozycji społecznej, które są zadane w kwestionariuszu dla rodziców.